

Ukazatelj literaturi 1945—1965, Moskva 1968, str. 320.

Navedenu bibliografsku ediciju priredila je Fundamentalnaja biblioteka obščestvenih nauk im. V. P. Volgina Akademii nauk SSSR (11 sastavljača i suradnika). Sadrži 4517 jedinica posebnih izdanja i priloga u skupnim izdanjima i u periodici. Obuhvaća, azbučnim slijedom, Bugarsku, Mađarsku, Poljsku, Rumunjsku, Čehoslovačku i Jugoslaviju. Jugoslavija je uvrštena prvi put (slična bibliografija za literaturu 1951—1958, objavljena 1959, nije obuhvatila našu zemlju). Zabilježena je ruska, ukrajinska i bjeloruska literatura o naslovnoj temi, te literatura na jezicima spomenutih zemalja (u Jugoslaviji slovenska, hrvatsko-srpska i makedonska literatura). Zajednički je prilog uz bibliografske jedinice kazalo autora ili naslova (posebno za djela na ćirilici, a posebna za ona na latinici — tako je u svim dijelovima knjige), a skraćena su i imena nekih gradova. Jedinice imaju standardne osnovne elemente (prezime i prvo slovo imena autora, naslov, izdavač, naziv biblioteke ili naziv periodične publikacije, mjesto i godina izdanja, stranice). Dio bibliografskih jedinica ima i anotacije kao objašnjenja naslova ili upozorenje na određeni dio teksta. Treba istaći da su registrirane ocjene i prikazi (u sastavu pojedinih jedinica).

Uz tehničke podatke valja nešto reći i o koncepciji. Za tu je svrhu koristan i predgovor knjige. Bibliografija je pripremljena u povodu 50-godišnjice oktobarske revolucije (rukopis je dan u štampu god. 1967). Historijski, obuhvaća razdoblje revolucije u Rusiji i uspona revolucionarnog pokreta — u relacijama opće povijesti — uvjetovanog, u znatnoj mjeri, oktobarskom revolucijom. Historiografski, obuhvaća dvadesetogodišnje razdoblje u kojemu se u SSSR-u proširilo, a u spomenutim zemljama nastalo i razvilo povijesno proučavanje revolucionarnih zbivanja 1917—1923. (posebno u povodu jubileja Oktobra — 1947. i 1957 — i jubileja pojedinih komunističkih stranaka). Tematska analiza historiografije omogućila je odgovarajuću kompoziciju bibliografije. Izdvojeno je poglavlje o općim djelima, uz šest poglavlja za obuhvaćene zemlje, a unutar poglavlja oblikovane bitne teme, neke zajedničke za sva poglavlja, a neke specifične za pojedinu zemlju. Iskorištene su nacionalne i specijalne bibliografije, a težilo se da sva literatura bude neposredno viđena. Obuhvaćene su monografije, zbornici, građa, znanstveni istraživački i diskusioni prilozi, relevantna opća djela i zbirke, priručnici i udžbenici od znanstvene vrijednosti, autoreferati disertacija, recenzije i bibliografski prilozi. Nisu uključeni, u principu, novinski članci, opći publicistički radovi manjeg značenja, kao ni književnopovijesna i književna djela (u jugoslavenskom poglavlju iskorišten je *Komunist*). Uz selekciju po vrstama i općim obilježjima primijenjena je i tematska selekcija. Nije obuhvaćena sva literatura o stvaranju samostalnih država godine 1918. (osim o Mađarskoj Sovjetskoj Republici gdje je obuhvaćeno sve), niti sva aktivnost istaknutijih revolucionara (izvan razdoblja 1917—1923). Na čelu svakog poglavlja nalaze se Lenjinovi tekstovi koji se odnose na tu temu (osnovni izvor: *Polnoe sobranoe sočinenij*, izd. 5).

Poglavljje »Opća djela o revolucionarnom pokretu u zemljama srednje i jugoistočne Evrope 1917—1923 godine« ima 146 jedinica (Lenjin 3, o komunistič-

kom pokretu 10, o poletu revolucionarnog pokretu 32; među njima su i tri znanstvenopopularna priloga naših autora: S. Belića-Franića, u zborniku predavanja »Iz istorije Jugoslavije«, Beograd 1958, te V. Milovanovića i B. Pejovića u »Priručniku za istoriju međunarodnog radničkog pokreta«, Beograd 1964). O međunarodnoj proleterskoj solidarnosti sa Sovjetskom Rusijom i sudjelovanju internacionalnih odreda u građanskom ratu ima 90 jedinica. Ta je grupa, dakako, važna i za šire razumijevanje sudjelovanja Jugoslavena u tim zbivanjima, posebno u građanskom ratu. U tom je poglavlju i 11 bibliografija i bibliografskih pregleda. — O Bugarskoj ima 620 jedinica. Za nas su važnije grupe o sudjelovanju Bugara u oktobarskoj revoluciji i građanskom ratu u Rusiji (zbog međusobnih veza s Jugoslavenima u Rusiji), te o događajima u Bugarskoj 1923. (zbog stava KPJ prema njima). Zabilježen je napis M. Nikolića »Solidarnost jugoslovenskog proletarijata sa borbom bugarskih radnika i seljaka 1923. godine« (v. kraći zapis M. Matickog u ČSP 1969, br. 1—2, 239). — O Mađarskoj ima 849 jedinica. Većina tema zanimljiva je, razumljivo, i za našu povijest, posebno one koje se odnose na Mađarsku Sovjetsku Republiku (72—91). Uvršten je naš autor R. Čačinović, »Zmaga in poraz proletarske revolucije na Mađarskem«, članak M. Zečevića u *Komunistu* 1964, memoarski prilog S. Mošorinskog u *Zborniku za društvene nauke* 22, zbornik sjećanja »Četrdeset godina« (1. knjiga), rad J. Mirnića u *Arhivistu* 1962. Mogao je biti uvršten rad F. Bikar, »Uloga Ervina Szabóa u radničkom pokretu Mađara i nemađarskih naroda Ugarske 1900—1918«, *Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije*, Vol. 5, Zagreb 1963, 223—346. U tom su poglavlju još i dva historiografska pregleda V. Kovačeva (*Prilozi za istoriju socijalizma* 1 — v. kraći osvrt V. Oštrića u *Putovima revolucije* 7—8, 1966, 271) i V. Vinavera (*Istorijski glasnik* 1963). — O Poljskoj nalazimo 935 jedinica. Zanimljivo je uočiti složenost historiografske tematike u vezi s kompliciranim graničnim, teritorijalnim i nacionalnim problemima poljske države (osobito zapadna Ukrajina, zapadna Bjelorusija i Gornja Šlezija). — Rumunjska je obuhvaćena s 399 bibliografskih jedinica. Historijski problem Besarabije i sjeverne Bukovine izražen je, razumljivo, i u historiografiji. — Čehoslovačko je poglavlje najopsežnije (1033 jedinice). Može se zabilježiti kao zanimljivost da je sudjelovanje autora »Dobrog vojaka Švejka«, Jaroslava Haška, u ruskim zbivanjima privuklo mnogo pažnje (25 jedinica). Posebna povijesna problematika Češke, Moravske i Šlezije, pa Slovačke i Potkarpatske Ukrajine (posebno u vezi s mađarskom revolucijom — te se teme javljaju i u poglavlju o Mađarskoj), također je historiografski zasebno izražena.

Poglavlje o Jugoslaviji sadržava 545 jedinica. Razdobljem 1917—1923. obuhvaćeno je u našoj zemlji prijelazno doba od obnove socijalističkog pokreta do stvaranja SRPJ(k), legalno razdoblje KPJ i prva faza ilegalnog, do osnivanja NRPJ. Treba odmah istaknuti da je to poglavlje veoma korisno, jer u našoj zemlji nemamo takvu bibliografiju. U odgovarajućim dijelovima »Ten Years of Yugoslav Historiography, 1945—1955«, Beograd 1955, i »Historiographie yougoslave 1955—1965«, Beograd 1965, izbor je nešto drugačiji i uži. D. Janković, »O posleratnim radovima na istoriji stvaranja jugoslovenske države 1918«, JIČ 1962, br. 2, 68—87, donosi veoma vrijedan pregled ali s drugačijim sastavom. M. Gecić, »Posleratni radovi o istoriji radničkog pokreta i SKJ između dva rata«, JIČ 1969, br. 1—2, 150—171, donosi samo izbor literature — prednost je tog pregleda što obuhvaća radove izišle do 1968. Bibliografija inozemnih radova o našoj povijesti što izlazi sukcesivno u JIČ-u,

po godinama (od broja 1 za 1965), obuhvatila je razdoblje od god. 1963. dalje; ruska je literatura o našoj povijesti i posebno bibliografski obuhvaćena u *Istorijskom časopisu* XIV—XV, 1963—65, od godine 1945, ali samo do 1962. godine. Dio bibliografske građe kojom se ovdje bavimo obuhvaćen je dakako u navedenim bibliografijama i pregledima, ali prikazana ruska bibliografija ima specifičnu vrijednost upravo kao zasebno koncipirana cjelina.

Pod nazivom »Opća djela« nalazimo radove koji, bez obzira na širinu tematike, »pokrivaju« i razdoblje 1917—1923. ili, makar u užem razdoblju od navedenoga, »pokrivaju« više naših zemalja. Čitalac koji poznaje našu historiografiju uočit će da ti relativno mehanički, pa i jedan drugom suprotni kriteriji, svrstavaju dosta radova u tu grupu, ali samu grupu čine prilično heterogenom i teže preglednom. Tu nalazimo 90 jedinica, od toga 15 djela sovjetske historiografije. Zanimljivo je da zbornik »Srpska socijaldemokratska partija«, Beograd 1964, sastavljačima nije bio poznat »de visu«, pa ne navode sve relevantne priloge (osim referata B. Hrabaka trebalo bi navesti i referate S. Dimitrijevića, T. Simovskog — važan i za Grčku, jer se odnosi na Solun, V. Strugara i M. Topalovića, a i zbornik kao posebnu jedinicu, uzimajući u obzir i priloge diskusiji). *Prilozi za istoriju socijalizma* 1, Beograd 1964, iskorišteni su, ali nedostaje prilog S. Dimitrijevića »Balkanski socijalisti i prvi svetski rat«.

»Stvaranje srpsko-hrvatsko-slovenske države« (bilo bi točnije »jugoslavenske države« ili »Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca«) odjeljak je s 33 jedinice (jedan sovjetski autor — Pisarev). O sudjelovanju Jugoslavena u oktobarskoj revoluciji i građanskom ratu u Rusiji nalazimo 27 jedinica, razumljivo sa znatnim udjelom sovjetskih historičara (13 jedinica, od toga I. D. Očak četiri). Posebno su grupirani prilozi o istaknutijim sudionicima u ruskoj revoluciji: J. Brozu, A. Dundiću, D. Serdiću, E. Čopu (ukupno 18 jedinica). »Pokret trudbenika Jugoslavije za zaštitu Sovjetske Rusije« obuhvaćen je sa 9 jedinica (jedan sovjetski autor).

O stvaranju KPJ i njenoj povijesti do 1923. doneseno je 111 jedinica. U toj grupi nema sovjetskih autora. Šteta je što nema neke unutarnje podjele prema historiografski važnijim temama (npr. legalno razdoblje, sudjelovanje na izborima, razvitak KPJ u pojedinim zemljama, pokrajinama, gradovima, NRPJ). Grupa je bez toga teže pregledna.

Interesantna je jedinica »O pregledu historije Saveza komunista Jugoslavije«, koja je najveća u knjizi. Notirani su, naime, osvrti na Pregled, materijali znanstvenih skupova o njemu (u Zagrebu, Sarajevu i Titogradu), osvrti na te skupove i prikazi dvaju neobjavljenih diskusionih skupova u Beogradu. Dodajmo da je nešto kasnije objavljen i kritičko-informativni osvrt I. Jelića na diskusiju u Titogradu, nakon njenog objavljivanja (v. *Putove revolucije* 6, 1966, 227—238).

O SKOJ-u i revolucionarnom pokretu omladine naći ćemo 23 jedinice naših autora.

Posebni je odjeljak posvećen seljačkom pokretu i agrarnoj reformi godine 1919. (8 jedinica — dvije sovjetskog autora).

Odjeljak o revolucionarnim istupima masa u gradovima i poletu nacionalno-oslobodilačke borbe podijeljen je, za razliku od ostalih, po zemljama (opći radovi — 5, Srbija i Vojvodina 24, Hrvatska s Istrom 31, Slovenija — 18, Bosna i Hercegovina 8, Crna Gora s Bokom Kotorskom 4, o ustanku mornara u Boki u veljači 1918 — 20, Makedonija 7 jedinica). Inozemni autori sudjeluju

s radovima o pobunama u vojsci (jedan rad K. Pichlika) i u mornarici (Boka; tri autora — jedan sovjetski, dva češka — s četiri jedinice).

Dvanaest jedinica ima odjeljak o međunarodnim revolucionarnim vezama jugoslavenskog radništva (jedan češki autor).

Poseban je odjeljak posvećen i radovima o aktivistima jugoslavenskog revolucionarnog i nacionalnooslobodilačkog pokreta (69 jedinica). Zabilježeno je pet djela u kojima se govori o više ličnosti. Ostali radovi bave se jednom osobom. To su (azbučnim redom): A. Alijagić, B. Bracanović, J. Broz, R. Vujović, L. Vukičević, G. Vuković, M. Grulović, Đ. Đaković, S. Dragojević, Ž. Jovanović, M. Lečić, V. Marković, B. Maslarić, V. Masleša, D. Milovanović, B. Parović, O. Prica, M. Pijade, B. Radeljević, B. Radovanović, I. Regent, Đ. Salaj, M. Servo, J. Tomašević, D. Tomin, M. Trifunović Učo, F. Filipović, N. Hećimović, A. Cesarec (o njemu 13 jedinica).

Na kraju nalazimo bibliografije i bibliografske Preglede (13 jedinica). Treba istaknuti, kao koristan rad o jednom dijelu literature obuhvaćene bibliografijom, historiografski pregled B. Đorđevića, »Izvori i publikaciji za vlijaniето na Oktomvrijskata revolucija v Jugoslavija«, *Istoričeski pregled*, 6/1965 (Sofija). Takvog pregleda nemamo kod nas, ali jugoslavenski će čitalac primiti s nužnom skepsom ideološke etikete što ih autor dijeli pojedinim našim historičarima. Moglo bi se još zabilježiti da je dobro iskorišten prijašnji časopis IHRPH *Putovi revolucije* (1—2, 1963. i 3—4 1964). Uvršteno je ukupno 11 priloga, te druga knjiga »Nezavisnih sindikata« J. Cazija (izd. IHRPH, 1964).

Prikazana će bibliografija dobro doći našim historičarima ne samo za razdoblje 1917—1923, nego i u širem opsegu. Posebno je korisna zbog pregleda literature, sovjetske i drugih obuhvaćenih zemalja, koja se odnosi na jugoslavensku povijest. Veoma bi dobro došla bibliografija za razdoblje 1966—1970, jer je naša historiografija razdoblja 1917—1923. u spomenutom petogodištu uvelike proširena (poseban je poticaj pružila 50-godišnjica oktobarske revolucije, a u tom se razdoblju nalazi i 50-godišnjica SKJ). Bila bi to važna stručna zadaća naše povijesne znanosti.

Vlado Oštrić